

УДК 728.1 (1-22) "19"

к. арх. О. В. Мер'є,
Національний університет „Львівська політехніка”

АРХІТЕКТУРА ВІДПОЧИНКОВОЇ ЗАБУДОВИ СЯНОК ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Анотація: введено в науковий обіг фактологічні та аналітичні матеріали про архітектуру відпочинкової забудови Сянок першої половини ХХ ст.

Ключові слова: архітектура, відпочинкова забудова, вілла ((лат. villa) – заміський будинок), пансіонат ((франц. pensionnat; від лат.-pensio) – рекреаційний заклад, дім відпочинку або певний готель, де людина може поновити власні фізичні ресурси, оздоровитися та відпочити), туристська база.

Постановка проблеми. За останнє тридцятиліття суттєво активізувалося дослідження курортної забудови Галичини (наприклад, Ворохти, Великого Любіня, Моршина, Трускавця та ін.). Проте, в коло дослідження, як українських так і закордонних дослідників, не ввійшли відпочинкові місцевості Львівщини, такі як Коростів, Корчин, Топільниця, Сянки та ін. (останньому з яких і присвячена ця стаття). Адже, для розвитку туристичної інфраструктури, останнім часом все частіше ведеться мова про повернення низці поселень статусу курортів та відпочинкових місцевостей і пам'ятки історії, архітектури та містобудування у цьому питанні відіграють вагомую роль.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про історію с. Сянки дізнаємося з географічного словника [16], путівника Гонсьоровського [6], матеріалів Курортно-туристичного об'єднання «Бещади» повітів та гмін львівського воєводства за 1938 р. [11]; про неї також писали: Корчинський Л. [9], Гайда Ю., Шуптар В. [4]. Про архітектуру відпочинкової забудови досліджуваного поселення дізнаємось з іконографій Національної Бібліотеки у Варшаві [7; 8; 10; 13; 14], матеріалів Центрального державного історичного архіву України у м. Львові [1; 3; 5]. У попередніх працях автор підіймав питання щодо архітектурного вирішення дерев'яного римо-католицького храму та будинку відпочинкового дитячого табору Товариства вчителів вищих шкіл у Сянках [2; 3].

Формулювання цілі статті. Метою даної публікації є введення в науковий обіг фактологічних та аналітичних матеріалів про архітектуру відпочинкової забудови Сянок Львівської обл. першої половини ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Село Сянки розташоване біля витоку р. Сяну та Ужоцького перевалу поруч із Закарпатською областю та Польщею на

висоті 797 м над рівнем моря. Розвитку туризму в Сянках сприяли терени, придатні для зимових видів спорту, мальовничі гірські краєвиди та джерела мінеральних вод, наприклад Сяну (рис. 1–а). Прокладення залізничної лінії Львів–Сянки (із вишуканим кам’яним віадуком на Ужоцькому перевалі (рис. 1–б)), обумовило швидкий розвиток будівництва у досліджуваній місцевості, яку досі прикрашала традиційна бойківська архітектура (рис. 1–в). Будують дерев’яний римо-католицький храм (рис. 2) згідно типового проекту для курортів Галичини (Розлуча, Брюхович) у „швейцарському” стилі з елементами неоготики, характерному і для дерев’яних вілл Сянок. Вагому роль в організації відпочинку відігравали поляки та євреї. Перед війною Сянки стають другим лежачарським центром Карпат після Славська. Саме лежачарська траса Сянки–Пікуй (1405 м н.р.м.) у 1913 р. була визнана найкращою на Львівщині [4, с. 473]. Незважаючи на те, що під час боїв Першої світової війни було знищено базу відпочинку та туризму [4, с. 474], Сянки і надалі розвивалися як туристично-відпочинковий центр. У 1937 р. тут відпочивало 1500 осіб, хоч була можливість прийняти до 3000 туристів. 16 березня 1936 р. було відкрито найкращу лежачарську базу Польщі на 150 місць, функціонував будинок Товариства львівських вчителів на 100–200 місць [11, с. 14], гірська туристська база Командування Обл. Корпусу №10 ((ДОК X) – територіальний орган Міністерства Військових Справ періоду II Речі Посполитої, виконуючий адміністративно-господарські, мобілізаційні і гарнізонно-порядкові функції з місцезнаходженням в гарнізоні Перемишля. Варто зазначити, що ще одну гірську туристську базу КОК X мав у курорті Розлуча) для 280 осіб, 6 пансіонатів на 460 ліжок, 10 дачних будинків для бл. 800 осіб та 12 селянських хат на 100–120 осіб [11, с. 16]. До послуг відпочиваючих були: малий трамплін, санні траси, тенісні корти, майданчики для волейболу і танців, оркестр, аматорський театр, 2 бібліотеки. Обслуговували клієнтів кілька ресторанів, 7 магазинів. Постійно організовували походи на гори Кінчук, Галич, Пікуй. Тоді найкращими лежачарськими шляхами Карпат спеціалісти вважали Сянки – Пікуй через села Сколівщини до Розлуча, а звідси на Турку до Сянок [5; 11, с. 475–476]. Згідно матеріалів Курортно-туристичного об’єднання «Бещади» повітів та гмін львівського воєводства за 1938 р. забудова поселення була розпорощена. Згідно тогочасної класифікації – це була відпочинково-туристська місцевість, зимівка. Плата перебування становила 2 зл. за особу [11, с. 475–476].

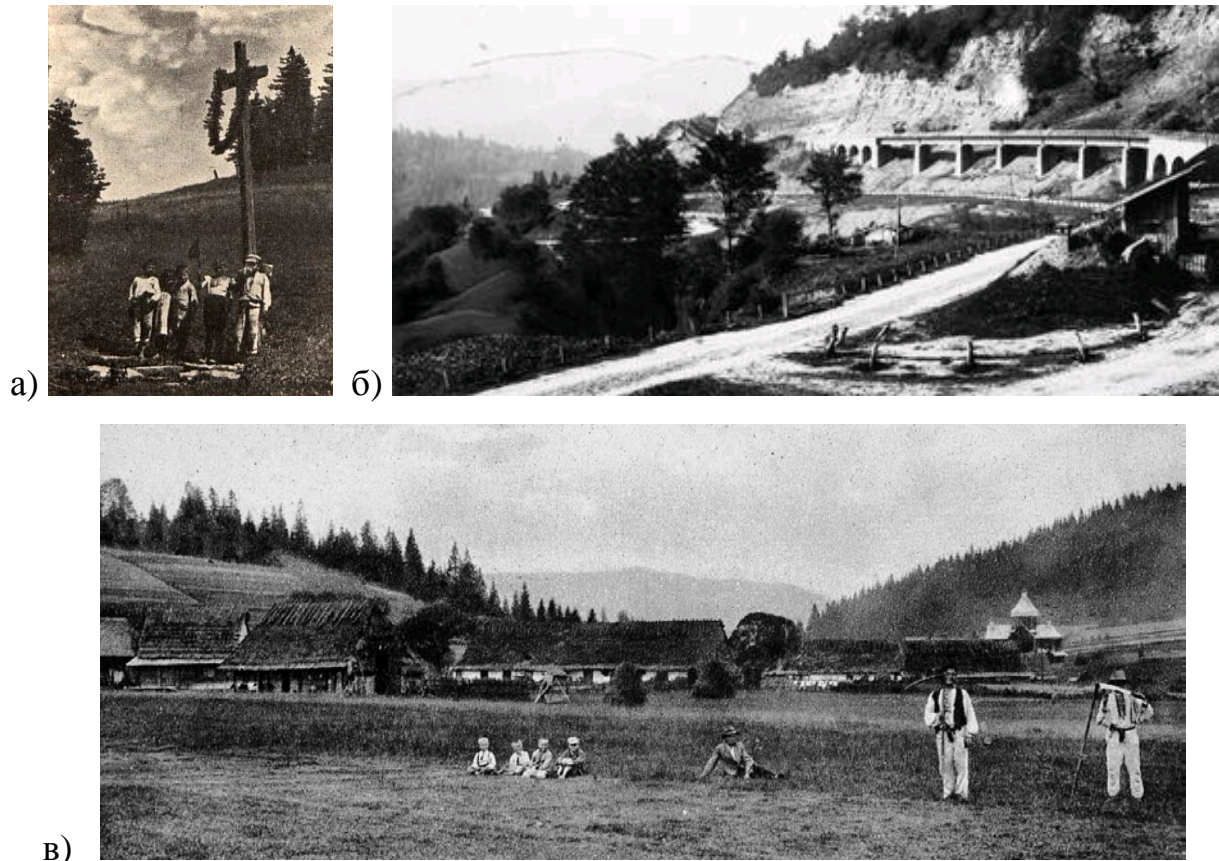

Рис. 1. Сянки: а) Джерело Сяну [11, с. 15]; б) Залізничний віадук на Ужоцькому перевалі коло Сянок. Фото за: Wiadukt kolejowy / NAC. Sygnatura: 1-G-3210; в) Листівка 8,9x14 см. За: Biblioteka Narodowa . Pocztówka 10980.

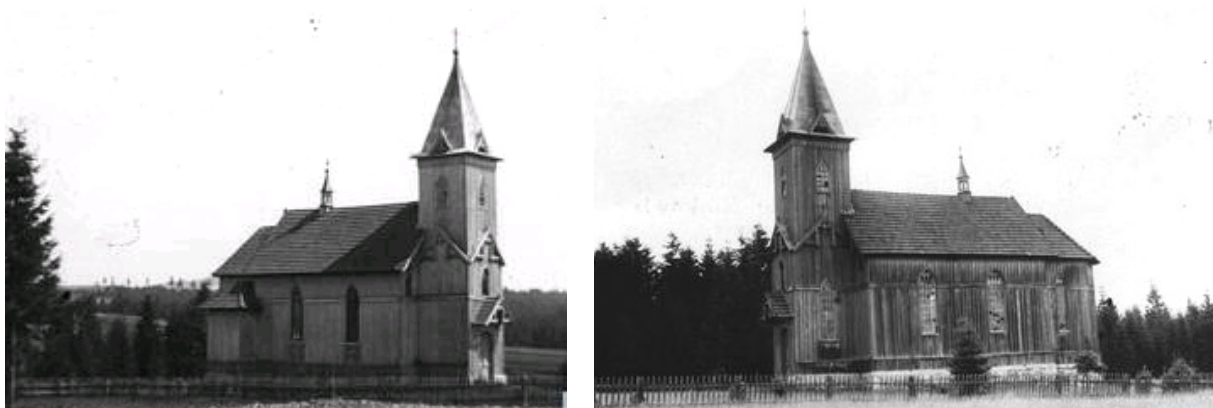

Рис. 2. Дерев'яний костел в Сянках. Фото за: Sianki. Kościół drewniany / NAC. Sygnatury: 1-U-5657; 1-U-5656.

Пансіонат «Щавинка» («Szawinka»). Згідно публікації 1936 р., у пансіонаті п. Стефаньської були кімнати для 3–7 осіб [12, с. 11]. А згідно матеріалів Курортно-туристичного об'єднання «Бещади» повітів та гмін львівського воєводства за 1938 р.: «Містив 24 омебльовані кімнати і великий зал-ресторан. Кухня смачна і дієтична. Пансіонат має на місці власну пекарню, магазин тощо. В пансіонаті «Щавинка» може розміститися 80 осіб». Згідно ілюстрацій (рис. 3)

пансіонат розташований при дорозі, дерев'яний (зрубної конструкції), одноповерховий з мансардою. Перший поверх з відкритим зрубом, рівень мансарди – вертикально шальований у два ряди [11, с. 2].

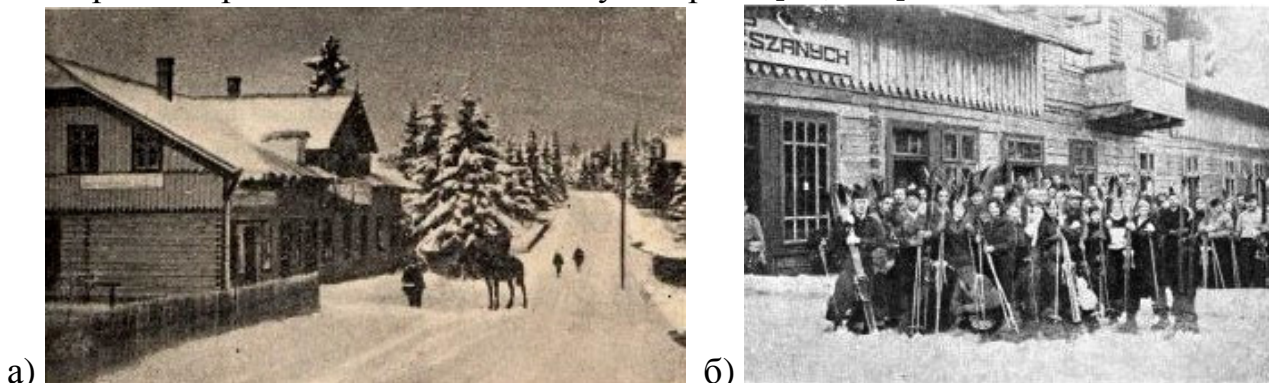

Рис. 3. Пансіонат «Щавинка в Сянках Турківського р-ну Львівської обл. За: а) Іл. (власність Г. Стефаньської) [11, с. 2]; б) Під гірською туристською базою [12, с. 11].

Будинок відпочинкового дитячого табору Товариства вчителів вищих шкіл. Згідно виявлених автором архівних матеріалів, в Сянках існувала відпочинкова колонія лижної туристської бази, що призначалася для одужування молоді середніх шкіл без різниці віровизнання [1, с. 37]. Ймовірно, йдеться про *Будинок відпочинкового дитячого табору Товариства вчителів вищих шкіл*, проект якого (рис. 4) виконав у 1930 р. інж.-арх. Тадей Врубель ((пол. Wróbel Tadeusz) (1886–1974 рр.) працював у Львові на початку ХХ ст., був цивільним інженером архітектури, а також професором Львівської політехніки). Об'єкт незбережений. Згідно виявлених архівних матеріалів [3], будинок запроектовано при дорозі, головним входом зорієнтовано на захід. Загальні розміри об'єкта – 26,20 x 13,22 м. Дерев'яно-мурований, зокрема, підвал та перший поверх – муровані (товщина зовнішніх стін – 0,6 м, внутрішніх – 0,5 м), другий поверх та мансарда – зрубної конструкції (з випусками). Підвал, загальною площею 45,83 м², складався із 2 приміщень: 3,50 x 6,50 м і 3,55 x 6,50 м, в другому з яких були влаштовані сходи, що провадили на I поверх [2, с. 115–117].

Готель Ліги Підтримки Туризму. У 1939 р. існував також готель Ліги Підтримки Туризму [7; 8] (рис. 5), який був розташований бл. 500 м від залізничної станції. Розрахований на 100 ліжок та 60 нічлігів в 2, 3 та 4-місних кімнатах та залах. Інтер'єр готелю був гарно оздоблений в *гуцульському стилі*, мав центральне опалення, електроосвітлення, ванни, проточну воду, телефон, радіо, аптечку, бібліотеку тощо. На місці була лижна школа, лікар. Додаткова оплата була 4,80–6 зл. [15].

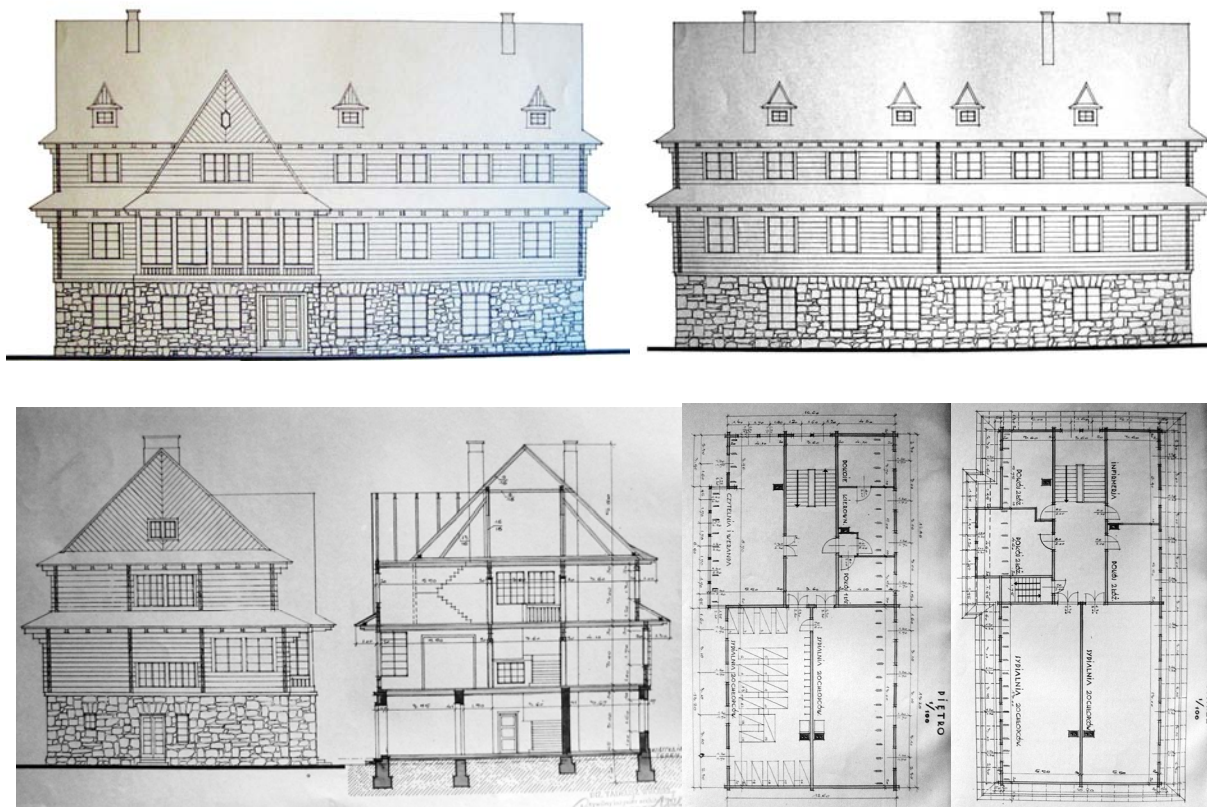

Рис. 4. Проект будинку відпочинкового дитячого табору Товариства вчителів вищих шкіл в Сянках. Плани I та II поверхів. Північний, західний та східний фасади. 1930 р. Инж. Т. Врубель [3, арк. 1– 4, 6– 8].

Рис. 5. Туристський готель Ліги Підтримки Туризму в Сянках. Загальний вигляд екстер'єру та інтер'єр. За: Hotel LPT w Siankach [15].

Висновки. Введено в науковий обіг фактологічні та аналітичні матеріали про архітектуру відпочинкової забудови Сянок першої половини ХХ ст., для якої характерний „швейцарський” та ін. національні стилі, в т.ч. і „гуцульський”.

Список використаних джерел:

1. Будівництво відпочинкової колонії лижної туристської бази в Сянках / Центральний державний історичний архів України (ЦДІАУ) у м. Львові: фонд 726, опис 1, справа 1483, с. 37.
2. Мер'є О. Творчість інженера архітектури Тадея Врубеля / О. Мер'є // Вісник Львівського національного аграрного університету: архітектура і сільськогосподарське будівництво. – Львів, 2011. – № 12. – 225 с. – С. 115–117.
3. Проект будинку літньої колонії товариства вчителів вищих шкіл у с. Сянки. 1930 р. / ЦДІАУ у м. Львові – фонд 179, опис 1, справа 885, 8 арк.
4. Сянки / Гайда Ю., Шуптар В. Турківщина : історія населених пунктів. Монографічний опис / Ю. Гайда, В. Шуптар. – Ужгород : Патент, 2002. – 604 с. – С. 471–478.
5. Сянки / ЦДІАУ у м. Львові, ф. 179, оп. 2, спр. 1466.
6. Gąsiorowski H. Przewodnik po Beskidach Wschodnich T. 1 cz.1, Bieszczady / Henryk Gąsiorowski. – Lwów; Warszawa : Książnica-Atlas, 1935. – 286 s.
7. Hotel turystyczny Ligi Popierania Turystyki w Siankach [Dokument ikonograficzny]. [S.l. : s.n., 1939]. 1 fot. (pocztówka): odb. bromowa; 13,7x8,8 cm / Biblioteka Narodowa (BN). Pocztówka 10968
8. Hotel turystyczny Ligi Popierania Turystyki w Siankach [Dokument ikonograficzny]. [S.l. : s.n., 1938] 1 fot. (pocztówka) : odb. bromowa; 13,6x8,8 cm / BN. Pocz.10969
9. Korczyński L. Szkic rozwoju zdrojownictwa i uzdrowisk // Ludomił Korczyński // W: Dziesięciolecie Polski Odrodzonej. Księga Pamiątkowa 1918–1928. Ilustrowany Kurier Codzienny. – Kraków-Warszawa, 1928. – S. 487–520.
10. Krystek T. Bieszczady, wnętrze schroniska L. P. T. w Siankach [Dokument ikonograficzny] / fot. Tadeusz Krystek. [Lwów] : Książnica Atlas, 1938. Wnętrze schroniska Ligi Popierania Turystyki w Siankach. 1 fot. (pocztówka) : odb. bromowa; 14,8x10,6 cm / BN. F.16886/I.
11. Miejscowości letniskowo-turystyczne okręgu turczańskiego. – Lwów, 1938. – S. 14–16.
12. Ogólno-akademicki Kurs Narciarski Koła Medyków S.S.S.M.U.J.P. w Siankach (Bieszczady) w okresie od 18.XII do 8.1 1936 r. / Zakosem : jednodniówka kursu narciarskiego w Siankach. Red. nacz. Ewa Krzętowska; red. odp. Lucjan Piotrowski; kom. red. Regina Paderewska et al. – S. l. : s. n., 1936. – 12 s. : il. – S. 11–12.
13. Sianki, Karpaty 840 m.n.p.m., Dom Tur. Narciarski P. T. N. (Dom Turystyczny Narciarski Przemyskiego Towarzystwa Narciarskiego) [Dokument ikonograficzny]. nakł. M. Wiesner, 1937. 1 reprod. (pocztówka): dr; 9x14 cm / BN. Pocz.10970.

14. Sianki, Karpaty woj. lwowskie, pensjonat Szczawinka [Dokument ikonograficzny]. Turka n/Str.: wyd. M. Grossmann Drukarnia, [1938]; reprodukcja (pocztówka) : dr.; 8,9x14 cm / BN. Pocz.10959.
15. Sianki – Sławsko najpiękniejszy szlak narciarski w Bieszczadach / Liga popierania turystyki w Warszawie. – Kraków : Drukarnia Narodowa w Krakowie, 1937/8.
16. Sianki / Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. T. IX. – Warszawa, 1888. – S. 839–841.

Аннотация

Целью данной публикации является введение в научный оборот фактологических и аналитических материалов об архитектуре курортной застройки Сянок первой половины XX в.

Ключевые слова: архитектура, курортная застройка, вилла, пансионат, туристическая база.

Annotation

This paper aims to introduce into the scientific circulation a factual and analytical materials about Sianki resort building architecture 1st part of the 20th century.

Keywords: architecture, resort building, villas, boarding house, tourist base.